

אקדמות מלין

כוחה של המסורת בא לידי ביטוי בחיוניותה בעולם משתנה. החדשנות הקוראת לעתים תגר על המסורת, מהווה במקרים רבים גם גורם מפרה. המחוייבות למסורת מציבה את האדם על רצף של משא ומתן עם מקורותיו, תוך נסיון מתמיד לפרשם בהתאם לצרכי השעה ולערכיה.

מעניין לציין בהקשר זה, כי מחקרים שעסקו בשיווק מוצרים חדשים העלו, כי רובם של המוצרים החדשים אינם מצליחים להקלט, כיוון שהציבור מעדיף להצמד למותגים מוכרים. דומה כי חכמה זו הלקוחה מעולם השיווק והפרסום משקפת תובנה בסיסית בהווה האנושית: האדם מטבעו מעדיף להמשיך דבר קיים. כלומר, למרות כוחו של דבר חדש, לאדם ישנה נטיה אינטואיטיבית להתחבר למסורת - ומסורת לא מייצרים, אלא ממשיכים; ואכן, הרצף: ההתלות בעבר וההמשכיות בהווה ובעתיד הם לב ליבה של המסורת, סוד כוחה וחיוניותה, ולעתים - מקור המרי.

מאמרו של שי עקביא וזנר, הפותח את הגליון הנוכחי, עוסק בסוגית הפרשנות ההלכתית. המאמר מציב על מספר כיוונים הקיימים בספרות הרבנית, ובוחן את היחס בין משמעות הטקסט לבין הפירוש שניתן לו. פירושים הרחוקים מפשט הכתוב ניתנו לעתים משיקולים הלכתיים או משיקולים חינוכיים ומחבר המאמר עומד על כך. מדיון זה עולה גם השאלה האם היו הפוסקים מודעים למהלך הפרשני שבצעו, ואם כן, כיצד נימקו אותו.

ערכי המודרנה, החירות והדגש על הפרט חוללו מהפכה בתודעתם של רבים והביאו ל'משבר האמונה'. אמות הספים של העולם המסורתי זועזעו והרוח החדשה זרעה ספקות בעולם המחשבה הדתית ומטבע הדברים לבשו שאלות האמונה צורה חדשה. המאמר השני, פרי עטו של בנימין בראון, חושף את ההתמודדות של ההגות החרדית עם משבר האמונה. הכותב סוקר לעומק שלושה כיוונים מרכזיים שהתפתחו בהגות זו, ומראה כי על אף ששמרה עצמה מהלכי הרוח החיצוניים, ניכר כי ההגות החרדית עשתה מאמץ לארגן מחדש את המקורות הישנים נוכח משבר האמונה. כדגם חינוכי, מהווה המודל החרדי

דוגמא לריטוריקה שמרנית המכסה על התמודדות רצינית, שאינה מבקשת לסווג את עצמה כנועזת.

חמישים שנות מדינה הינם, מטבע הדברים, זמן לחשבון נפש. עמדנו בתחילת דברינו על היחס בין ישן לחדש, ודומה כי הציונות הינה דוגמא לתנועה שמצאה את עצמה משתייכת לעולמות שונים. מצד אחד היו שראו בה חוליה עדכנית של היהדות המסורתית המגלמת את השאיפה המשיחית המסורתית. מאידך, היו ששללו את היחוס הזה וויתרו על הרצף התרבותי עם האומה שנתפסה כבעלת אופי דתי גרידא. הם העדיפו את דחיית הישן מפני החדש. שאלות אלו שלבשו צורות חדשות בזמנים שונים, עולות לאחרונה בלבוש הפוסט-ציוני ונראה כי מתבקש דיון בסוגיה זו במסגרת 'אקדמות'. ואכן, מסתו של פרופ' יעקב רבקיין היא פתיחה לדיון כזה. מסה זו משקפת נקודת מבט של יהודי החי בחו"ל, הרואה את מדינת ישראל מזוית שאינה מוכרת למי שחי את ההווה הציונית בארץ ישראל. אע"פ שאינו נעדר היבטים אקטואליים, מבקש המאמר להציג עמדה עקרונית לפיה הערכים הלאומיים, כפי שעוצבו במדינת ישראל בחמישים השנים האחרונות, מתיימרים להוות תחליף לערכים היהודיים. לטענתו, דוקא ערכים שהיו נחלתו של היהודי הגלותי, משקפים אותנטיות יהודית שנזנחה ע"י הציונים.

עם נקודת מבט זו ועם גישות פוסט-מודרניסטיות העומדות ברקע הויכוח על הציונות מתפלמס זהר מלרביץ' במאמר תגובה. מלרביץ' מבקש להעמיד, מחד, את ביקורתו של רבקיין במבחן המציאות ולבוחנה בשדה הנסיון ההיסטורי, ומאידך, לקרוא להערכה מחודשת של התפיסה הציונית הקלאסית לאור הביקורות, שאת חלקן הוא מקבל.

זוית שונה בויכוח על הציונות מציג מוקי צור, שמעמיד על ההבדל בין התנועה הציונית לבין מדינת ישראל. צור מצביע על מגבלותיה הדמוקרטיות של המדינה כסוד כוחה, אך גם כגורם החושף את המערכת המדינית לחולשות, שעמם לא נאלצה הציונות החלוצית להתמודד.

פנים שונות בסוגיית פרשנות המקרא מוארות במאמרו של הרב יובל שרלו. מאמר זה, המתדיין עם מאמרו של הרב ריסקין מן הגליון הקודם, עוסק במקורות המלמדים לכאורה על קיומו של חופש פרשני ומעלה את השאלה מהי פרשנות לגיטימית, מהו פירוש 'נכון', ומה בין פרשנות לדרשנות שהמקרא אינו מהווה לה 'מקור'.

השינוי במעמדה של האשה בעולם הרוח מחייב, לדעת חגי בן-ארצי, חיפוש אחר מטבעות שונות בברכת "שלא עשני אשה". במאמר קצר הוא מציע להסתמך על נוסחים קדומים לברכת "שלא עשני גוי", ולהחילם על ברכה זו. מאמר זה הינו עיון ראשוני שאינו מתיימר לקבוע הלכה ומחייב ליבון יסודי, ואפשר שזה יתרחש בעקבות ההצעה המוצעת כאן.

את הגליון חותמת סקירתו של יובל ריבלין במדור הבקורת, בה הוא מציג את ספרו של ארתור גריין, 'בקשו פני קראו בשמי'. ספר זה, המהווה ז'אנר ייחודי בשדה הכתיבה הדתית, מעורר עניין בשל נקודת המבט האישית של הכותב, הנעה בין מחוייבות מסויימת למסורת לבין חתירה אחר חידוש החוויה הדתית, כפי שנסתה לעשות החסידות בשעתה.

דומה כי מגוון המאמרים והמסות המכונסים בגליון זה מהווים פסיפס אופייני לבית מדרש המבקש ליצור זיקה בין הנעשה בין כותליו למה שמחוצה לו, מתוך כנות ואחריות. הדינמיות של השיג והשיח המתנהל על גבי דפי 'אקדמות', מזמין באופן טבעי תגובות, דיונים ומאמרים מתחומים שונים, שמקומם יאה באכסניה זו. אנו, העורכים, מברכים ומעודדים את היוצרים לראות עצמם שותפים בחשיבה ובכתיבה, שהם בסופו של דבר, תהליך של לימוד והתמודדות עם האתגרים הרציניים שהמציאות הישראלית-יהודית מציבה בפנינו.

העורכים.